Democratie in gevaar?

Enkele opmerkingen tijdens de Algemene Vergadering van de V.V.D te Venlo, 19-20 maart 1982 door dr. G. Zoutendijk, voorzitter Eerste-Kamerfractie.

Meer en beter dan enig ander stelsel is onze westerse parlementaire democratie, tezamen met een sociale markteconomie, in Staat geweest welvaart en welzijn van de mens te doen toenemen en een samenleving te scheppen waarin materiele zorgen grotendeels tot het verleden behoren.

Vanaf de tweede wereldoorlog tot aan het begin van de zeventiger jaren is de geleidelijke opbouw van wat nu de verzorgingsstaat wordt genoemd gepaard gegaan met een in de geschiedenis ongeeveriaarde economische groei. Deze werd allengs als vanzelfsprekend beschouwd, zozeer dat met Hollandse perfectie verdelingsmechanismen werden vastgelegd, die alleen maar blijvend goed kunnen functioneren bij voortgaande economische groei.

Aan elk sprookje komt een einde. In het begin van de zeventiger jaren werd duidelijk dat er fysische grenzen aan de groei zijn die bereikt worden wanneer de beoogde welvaartstoename zozeer ten koste gaat van natuur en milieu dat het welzijn daardoor afneemt en op langere termijn de welvaart, misschien wel het leven zelf, in gevaar komt. Volgens sommigen zijn wij die grenzen dicht genaderd, althans in de westerse wereld. Inmiddels is er van groei nauwelijks sprake meer en worden wij geconfronteerd met de gevolgen van het vroeger gevoerde beleid.

Nieuwe grenzen komen in zicht. De grenzen van de verzorgingsstaat worden bereikt als de beoogde welvaartsverdeling ten koste gaat van het welvaartsscheppend vermogen van de economie. Dit punt is in ons land al enkele jaren geleden bereikt en correcties blijken uiterst moeilijk, ja bijkans onmogelijk te zijn. Overal blijkt wel een meerderheid tegen te zijn en, voorzover dit niet onmiddellijk het geval is, zorgen goed georganiseerde acties er wel voor dat het zo zal zijn. Als er dan ook nog een kabinet is dat door onderlinge verdeeldheid of lafneid geen beslissingen kan nemen, dan is volledige sociale verstarring het resultaat.

De vraag kan ook gesteld worden of de grenzen van de -overheidsmacht niet in zicht zijn. Enerzijds is er de toenemende logheid van de overheidsbureaucratie, de departementale verkokering, de praktische onmogelijkheid om tot effectieve

beleidscoördinatie te komen, de veel te omslachtige en ingewikkelde vergunningen- en subsidieprocedures en de schier eindeloze beroepsprocedures, anderzijds is er een toenemende neiging om wetten en andere regelinyen te ontduiken, zelfs om het recht in eigen handen te nemen. Democratisch genomen besluiten worden niet meer geaccepteerd en men gaat zelfs zover de legitimiteit van de gekozenen, van de volksvertegenwoordiging in twijfel te trekken. Als een Herman Bode, ondervoorzitter van de FNV, verklaart dat een loonmaatregel sociale oorlog zal betekenen, als de Industriebond FNV stelt dat acties niet zullen stoppen als een de FNV onwelgevallig voorstel betreffende het ziektegeld wordt aangenomen, dan komt, los van hoe men over deze maatregelen denkt, onze rechtsstaat zelf op het spei te staan. Als er gestaakt wordt, nog voordat voorstellen exact bekend zijn en voordat onderhandelingen een aanvang hebben genomen, dan is er sprake van een gevaarlijke ontwikkeling. En dan spreek ik nog niet eens over de volstrekt onvoldoende bescherming die werkwilligen genieten.

Welke toekomst kunnen wij onze jongeren bieden? Toenemende internationale spanningen en de wetenschap dat massale vernietiging mogelijk is, onenigheid in het westers bondgenootschap ten opzichte van de machtspolitiek van de Sowjet Unie in Polen, Afghanistan en vele andere plaatsen in de wereld, bestuurlijke en sociale verstarring in eigen land waardoor het moeilijk is iets nieuws te oeginnen, een toenemend groepsegoisme en een massale werkloos- heid waarvan in het bijzonder de jongeren het slachtoffer worden.

Is het een wonder dat velen hun bestaan als uitzichtloos gaan zien, dat er vele vervreemdingsverschijnselen optreden en dat de jeugd- criminaliteit toeneemt? Uw democratie is de onze niet, zo schreeuwden de actievoerders van "Dodewaard moet dicht" zonder dat zij duidelijk konden maken hoe het dan wel zou moeten.

Zij beperkten zich tot vage kreten over de macht aan de basis, in wezen neerkomende op de dictatuur van de actieven en

geëngageerden, die veelal vrijgesteld van normale werkzaamheden en in net genot van uitkering of subsidie, zich full-time kunnen wijden aan het vernietigen van het in hun ogen verfoeilijke systeem. Deze constatering ontslaat ons echter niet van de plicht de oorzaken van de heersende onvrede weg te nemen en na te denken over verbeteringen

in het functioneren van onze democratie.
Toenemende onveiligheid op straat, kraken van huizen, een aarzelend politie-optreden daartegenover en een te grote tolerantie ten opzichte van over de schreef gaande actiegroepen, dit alles leidt er toe dat velen zich bedreigd gaan,voelen en zich gaan afvragen of de Problemen wel oplosbaar zijn binnen onze democratie. Een roep om een sterke man kan daar het gevolg van zijn; de eerste tekenen in deze richting zijn helaas reeds zichtbaar.
Het- is onze democratie zelf die in gevaar komt door de machteloosheid van regering en parlement, door de uitzichtloosheid voor velen, door de soms optredende rechteloosheid en door de toenemende polarisatie die door dit ailes wordt veroorzaakt.
Hoe heeft het zo ver kunnen komen?
Hoe komt het dat de consensus in hoofdlignen over het te voeren beleid, essentieel voor een democratie, zo veel minder is geworden, dat de bereidheid om naar elkaar te luisteren en tot redelijke compromissen te komen is afgenomen en dat de moed om moeilijke, voor velen onaangename beslissingen te nemen, nauwelijks meer aanwezig is? Naast ontwikkelingen die ook elders in de westerse wereld hun invloed doen gelden en naast de toegenomen onzekerheid in de internationale situatie en dientengevolge het gevoel van onveiligheid zou ik als oorzaken een drietal typisch Nederlandse ontwikkelingen willen noemen:

(1) De PvdA als grote Nederlandse sociaal-democratische partij heeft zich vele jaren op sleeptouw laten nemen door radicale,soms utopistische en tot het anarchisme neigende stromingen, waardoor een grote sociologische kloof is ontstaan tussen het kader van die partij en de meerderheid van de natuurlijke achterban. De PvdA heeft bovendien verwachtingen

gewekt, die nimmer waar gemaakt kunnen worden, zowel door het onverantwoord beleid van het kabinet Den Uyl om extra aardgas— baten voornamelijk te benutten- tot verhoging van de overdrachts- uitgaven als ook door een onredelijke oppositie tijdens het kabinet v.Agt/Wiegel en het poneren van ononderhandelbare strijdpunten, die men toch los moest laten. De ontstane geloofwaardigheidscrisis is niet te bezweren door te verklären dat men weer realistisch geworde is. Is dit laatste trouwens wel waar? Is het redelijk,is het eerlijk om zoals Max v.d. Berg wil de noodzakelijke ombuigingen

voornamelijk te willen bereiken door een nieuwe lastenverzwaring op te leggen aan de kleine groep van midden- en hogere inkomens, namelijk door middel van een inkomensafhankelijke kinderbijslag en het loslaten vari de premiegrens voor de sociale verzekeringen, zonder dat daar overigens een recht op een hogere uitkering tegen- over Staat. Mogen in een democratie de lasten altijd maar weer worden afgewenteld op een minderheid of kan er met recht worden gesproken van *misbruik van meerderheidsmacht? Is het ook van economisch standpunt uit verstandig lasten eenzijdig te leggen bij een groep, die in belangrijke mate bijdraagt tot het scheppen van welvaart? Zullen dergelijke maatregelen effectief zijn of zullen de negatieve effecten van de nivellering, zoals een geringer bereidheid om je best te doen, een geringere belastingopbrengst en minder particuliere besparingen, niet gaan overheersen? Zullen daardoor de problemen enige tijd later niet in verhevigde mate terugkomen? Misschien kan de PvdA bij haar Duitse zuster- partijeens les gaan nemen in realisme!

(2) D'66 heeft door het uitsluiten van de combinatie CDA/ V.V.D/D'66 het land een zeer siechte dienst bewezen. Hierdoor is immers het kabinet dat het best paste bij de verkiezingsuitslag en dat ook op basis van programmavergelijking het meest voor de hand lag onmogelijk geworden. Dergelijke niet onderhandelbare blokkades passen niet in ons kiesstelsel dat nu eenmaal berust op coalitie- vorming na de verkiezingen op basis van de relatieve sterkte der partijen. Wegens de absolute blokkades, van PvdA t.o.v. V.V.D en van D'66 t.o.v. de CDA/VVD combinatie, bleef er maar één mogelijke coalitie over, van partijen die het principieel oneens met elkaar waren en zijn over de wijze waarop de economische crisis moet worden bestreden. Alleen dank zij een warrig, dubbelzinnig, hier en daar tegenstrijdig en multi-interpretabel regeer- akkoord, kon het kabinet er komen. De resultaten zijn bekend: machteloosheid, gebrek aan besluitkracht, onderlinge ruzies en Sterke maatschappelijke polarisatie. Van de twee argumenten die D'66 voor zijn blokkades had is niet veel overgebleven.

De voosheid van het argument dat alleen de PvdA voor voldoende maatschappelijk draagvlak, lees steun van de vakbeweging, kan zorgen is inmiddels. afdoende gebleken en de voor de kiezer gewenste duidelijkheid voor de verkiezingen heeft inmiddels ook

zijn waarde bewezen: die kiezer is opgescheept met een kabinet dat geen beleid weet te voeren.

Maar een kabinet dat niet kan of wil regeren dient te verdwijnen, in het belang van de democratie.

(3) Als liberalen zullen wij ons af moeten vragen of wij ons niet te veel in een maatschappelijk isolement hebben laten drukken. Hebben wij actiegroepen en belangenorganisaties wel voldoende serieus genomen en hebben wij de toegenomen invloed van deze groeperingen wel voldoende onderkend? Zijn wij niet te veel buiten spel blijven staan in plaats van actief deel te neirten in vakbonden, ondernemingsraden, kerkelijke en andere levens- beschouwelijke organisaties, omroeporganisaties, onderwijs- organisaties en verdere belangengroeperingen? Hebben wij niet te veel aan onze eigen maatschappeli jke carrière gedacht en het actievoeren en de belangenbehartiging daarom maar over- gelaten aan anderen? Is de verlinksing van de samenleving daarom niet mede aan onze inertie te wijten? Zijn wij daarom niet mede verantwoordelijk voor het falen van de‘democratie en de groeiende kloof tussen diegenen die de economie draaiende trachten te houden en de welvaart trachten te scheppen en hen, die in een schijnwereld wensen te leven, een wereld waarin winst, kernenergie en Amerikaanse kernwapens siecht zijn en de redelijkheid uit het Oosten schijnt te komen. Wij weten wel beter maar wij hebben gefaald het aan anderen duidelijk te maken.

Misschien is het niet fair om dit hier te zeggen, temidden van al die enthousiaste V.V.D-ers, die hard werken voor de partij, maar ik zeg het over uw hoofden heen tot al diegenen in het land, die net als wij vrijheid en democratie liefhebben en die daarom de bereidheid zullen moeten tonen om zich voor het voortbestaan daarvan in te zetten.

Ruim 4 jaar geleden schreef ik in "Liberalisme in de jaren tachtig" dat als het moderne liberalisme niet in staat is een creatieve bijdrage te leveren tot de oplossing van de vele problemen waarvoor wij gesteld zijn, dat er dan in de tachtiger jaren nauwelijks meer sprake zål zijn van vele van de liberale waarden. Welnu, creativiteit is er voldoende geweest, getuige het nieuwe beginselprogramma, het liberaal manifest en de vele uitstekende rapporten van de Teldersstichting; het is veeleer de bereidheid om voor de liberale waarden op te komen waar het soms aan ontbroken heeft.

De komende jaren zullen heel moeilijk zijn. Naast de noodzaak de sociale en bestuurlijke verstarring te. doorbreken en de economische crisis te overwinnen zal aan de jongeren weer een toekomstperspectief moeten worden geboden, zullen de culturele minderheden een gelijkwaardige positie in de samenleving moeten verwerven en zullen in gang gezette emancipatieprocessen door moeten gaan, zodat de gevolgen van de crisis niet afgewenteld worden op hen die toch al achtergebleven of achtergesteld zijn. Maar bovenal zal onze parlementaire democratie beschermd moeten worden tegen diegenen die radicale of eenvoudige oplossingen voorstaan. Een liberale inbreng is daarvoor onontbeerlijk, niet alleen door op 24 maart op de V.V.D te stemmen en daarmee onze statenfracties en Eerste Kamerfractie zo sterk mogelijk te maken, hoe belangrijk dit ook is, maar vooral door actief te participeren in maatschappelijke organisaties en daar op te komen voor redelijkheid, verdraagzaamheid ten opzichte van de ander, ruimte voor het individu en solidariteit met diegenen die het werkelijk nodig nebben.

Onze vrijheid en democratie staan immers op het spell

kabinet niet functioneerde.

in de eerste plaats is dat een weinig vriendelijke- opmerking aan het adres van zijn voorman, de heer Terlouw.

Maar ten tweede is het een miskenning van de werkelljke politieke situatie. Met waren niet zozeer de personen in het kabinet, alswel hun ideeen die tot de val hebben geleid. Hoe men het ook wendt of keert. CDA en D'66 enerzijds en PvdA anderzijds denken fundamenteel anders over de beste weg voor het herstel van de werkgelegenheid. Het zou een regen zijn voor de Nederlandse politiek, als D'66 die waarheid eindelijk eens onder ogen durfde te zien.

Maar de desillusies zijn het grootst voor al die mensen die op zoek zijn naar werk. Door de onmacht van het nu gevallen kabinet is het zicht op herstel steeds verder weggeraakt. Het zijn de honderdduizenden mensen die willen werken, die het werkelijke slachtoffer van deze kabinetscrisis zijn.

Laten CDA, PvdA en D'66 zich dat eens realiseren voordat men opnieuw onbezonnen stappen gaat ondernemen.

PARTIJVERHOUDINGEN

PvdA

Arme Partlj van de Arbeid. Vorig jaar de verkiezingen ingegaan met 6 strijdpunten. Er waren toen 50 regels in het partljblad van de PvdA nodig om die strljdpunten te verwoorden.

Een paar maanden geleden had men 2000 regels nodig om uit te leggen wat ervan terecht ls gekomen.

De PvdA wordt nog steeds geconfronteerd met de restanten van de bittere erfenis die Nieuw Links in de jaren '60 heeft achter- gelaten.

Het zijn diezelfde restanten van die humorloze, zelfs elitaire beweging, die nu nog het besturen van de stad Amsterdam onmogelijk maken.